

Od polityki odprężenia do „gwiazdnych wojen”.
Nowy kurs w polityce USA i państw zachodnich
wobec bloku wschodniego do 1985 roku

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Film edukacyjny](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

-
- Źródło: , [w:] kwartalnik „Polska Zbrojna. Historia” numer okazyjny, 27 grudnia 2018, red. Anna Putkiewicz.

- Źródło: oprac. Wielkopolska biblioteka dostępne online na wbc.poznan.pl, Poznań, s. 43.
- Źródło: "Kurier Poznański", 28 grudnia 1918, nr 297.
- Źródło: *Fragment przemówienia Ignacego Paderewskiego, 26 grudnia 1918.*
- Źródło: *Wspomnienia z powstania wielkopolskiego*, oprac. J. Karwat, Poznań 2007, s. 42–43.
- Źródło: *Dziennik Poznański*, w: *Wspomnienia z powstania wielkopolskiego*, wybór i oprac. J. Karwat, Poznań 2007.
- Źródło: Józef Dowbor-Muśnicki, *Moje wspomnienia*, Poznań 2013, s. 289–291.
- Źródło: *Wspomnienia z powstania wielkopolskiego*, oprac. J. Karwat, Poznań 2007, s. 41–42.
- Cytat za: artykuł *Nixon i Gierek – pierwsza wizyta amerykańskiego prezydenta*, Piotr Długołęcki, „Polityka”, 22.05.2012.

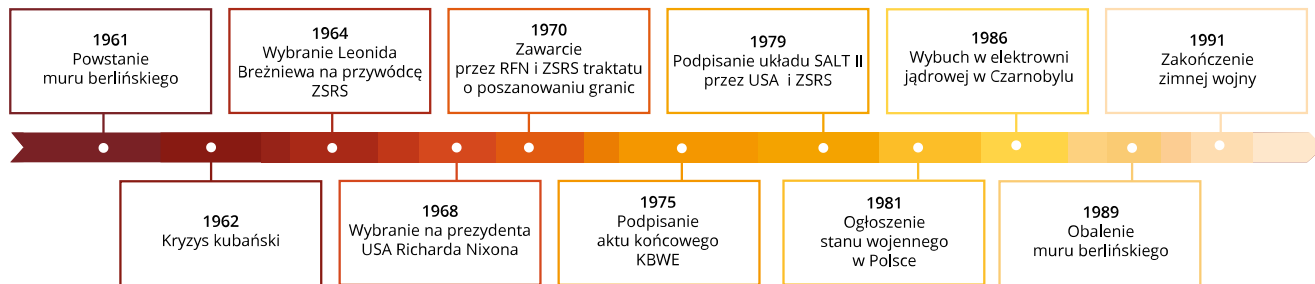
Od polityki odprężenia do „gwiazdnych wojen”. Nowy kurs w polityce USA i państw zachodnich wobec bloku wschodniego do 1985 roku

Przywódca ZSRS Leonid Breżniew (po lewej) oraz prezydent USA Richard Nixon (po prawej).
Fotografia z 1973 r.

Źródło: britannica.com, National Archives, Washington, D.C., tylko do użytku edukacyjnego.

Na przełomie lat 60. i 70. XX w. pomiędzy głównymi graczami na międzynarodowej arenie politycznej nastąpił pat. Przywódcy Związku Sowieckiego i Stanów Zjednoczonych zdawali sobie sprawę ze zgubnych konsekwencji ewentualnej wojny atomowej. Oba supermocarstwa dysponowały wówczas arsenałem broni nuklearnej wystarczającym do zniszczenia ludzkości. Ponadto Amerykanie, zaangażowani w trudną i niezwykle kosztowną interwencję zbrojną w Wietnamie, starali się dodatkowo nie drażnić Sowietów. Z kolei ZSRS pilnie potrzebował nowych technologii, aby ratować swoją przestarzałą i podupadającą gospodarkę.

Supermocarstwa nie rezygnowały całkowicie z rywalizacji o prymat na świecie. Tymczasowo jednak łagodziły konflikt, nie mogąc wyprowadzić decydujących ciosów wymierzonych w przeciwnika. Ów zimnowojenny rozejm przetrwał około dekady, do momentu, gdy Amerykanie postanowili przerwać patową relację i rozstrzygnąć rozgrywkę na swoją korzyść.

Źródło: Contentplus.sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Twoje cele

- Wytlumaczysz, dlaczego w latach 70. XX w. nastąpiło „zawieszenie broni” w rozgrywce politycznej między dwoma supermocarstwami: USA i ZSRS.
- Dowiesz się, co zawierał „trzeci koszyk” Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, oraz ocenisz jego znaczenie.
- Omówisz wizje polityki zagranicznej USA zaproponowane przez gigantów amerykańskiej dyplomacji: Henry’ego Kissingera i Zbigniewa Brzezińskiego.
- Wcielisz się w rolę prezydenta USA Ronalda Reagana. Opowiesz o tym, co zrobisz, aby Związek Sowiecki „zazbroił się na śmierć”.

Przeczytaj

Détente, czyli odprężenie

Poważne kryzysy polityczne z początku lat 60. XX w. – kubański i berliński – wywołały na świecie psychozę strachu przed wojną nuklearną. Napięcie pomiędzy supermocarstwami wyraźnie opadło, gdy Richard Nixon, prezydent USA od 1969 r., zdecydował się ograniczyć konfrontacyjną strategię Amerykanów wobec Sowietów. Nową strategię Białego Domu współtworzył doradca prezydenta do spraw bezpieczeństwa Henry Kissinger. Obu politykom zależało na honorowym zakończeniu coraz bardziej upokarzającej dla Stanów Zjednoczonych interwencji w Wietnamie. Bardziej ustępliwe stanowisko wobec Moskwy zajęli także inni zachodni przywódcy, którzy w obliczu kryzysu paliwowego zabiegali o nowe rynki zbytu.

Przy stoliku siedzą: na pierwszym planie prezydent Stanów Zjednoczonych Richard Nixon, na drugim przywódca ZSRS Leonid Breżniew. Jak sądzisz, w jakim pomieszczeniu odbywają się rozmowy pomiędzy dwoma liderami supermocarstw? Zwróć uwagę na mimikę i mowę ciała postaci. Co możesz powiedzieć na tej podstawie o atmosferze rozmowy?

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Ożywienie kontaktów handlowych z blokiem wschodnim dawało im nadzieję na dalszy rozwój gospodarczy. Socjaldemokrata Willy Brandt, kanclerz Republiki Federalnej Niemiec, zapoczątkował politykę ocieplenia stosunków z ZSRS i krajami bloku wschodniego, zwaną „polityką wschodnią” (*Ostpolitik*). W 1970 r. władze RFN zawarły z ZSRS traktat o poszanowaniu granic w Europie. Jeszcze w tym samym roku Willy Brandt odwiedził

Warszawę, gdzie uznał – do tej pory stanowczo kwestionowaną przez władze Niemiec Zachodnich – powojenną granicę na Odrze i Nysie Łużyckiej. Brandt wykonał też niezwykle znaczący gest: klęknął przed pomnikiem ofiar powstania w getcie warszawskim. Oznaczało to symboliczne uznanie winy Niemców za zbrodnie nazistowskie. Wkrótce władze RFN uznały istnienie komunistycznej Niemieckiej Republiki Demokratycznej i nawiązały z nią stosunki dyplomatyczne. Nie oznaczało to jeszcze pełnej akceptacji powojennych granic. Niemiecki parlament uzależniał ich niezmienną od przyszłego traktatu pokojowego zjednoczonych Niemiec z aliantami.

Działania Willy'ego Brandta spowodowały, że polityka niemiecka wobec ZSRS stała się niezwykle samodzielna, co wzbudziło zaniepokojenie USA. Również Francja, która pod rządami prezydenta Charles'a de Gaulle'a starała się umocnić swoje znaczenie na arenie międzynarodowej jako główna siła w Europie, nie oglądając się na Amerykanów, poprawiła swoje relacje z ZSRS. Na współpracy z Zachodem zależało także Sowietom. Gospodarka sowiecka wymagała modernizacji oraz doinwestowania. Jednakże USA i inne mocarstwa zachodnie uzależniały pomoc od ograniczenia wyścigu zbrojeń. Zachód nalegał też na przestrzeganie praw człowieka przez kraje bloku wschodniego.

W zamian za dostęp do zachodniego *know-how* Sowietci byli skłonni do ustępstw w tych kwestiach. Moskwa zamierzała jednocześnie wykorzystać porozumienie w celach propagandowych, przedstawiając się na arenie międzynarodowej jako kraj o rzekomo pokojowych intencjach. Sowietom zależało także na ostatecznym uznaniu przez Zachód powojennych granic w Europie. Dlaczego? Po II wojnie światowej nie doszło do międzynarodowej konferencji, która uporządkowałaby te kwestie i oficjalnie zatwierdziła zdobycze terytorialne bloku wschodniego. Niezwykle istotne dla komunistów było też uznanie NRD przez Niemcy Zachodnie. Do porozumienia z USA skłaniał również Sowietów konflikt z komunistycznymi Chinami, które w latach 70. nawiązały stosunki dyplomatyczne z Amerykanami. Ważną rolę odgrywało i to, że Leonid Breżniew, przywódca ZSRS od 1964 r., był bardziej skłonny do kompromisu z Zachodem niż jego poprzednik Nikita Chruszczow.

Kruchy rozejm

Efekt polityki *détente*, czyli odprężenia w stosunkach międzynarodowych, były układy ograniczające zbrojenia pomiędzy USA a ZSRS. W 1972 r. prezydent Richard Nixon jako pierwszy amerykański przywódca odwiedził Moskwę. Na Kremlu Nixon podpisał układ o ograniczeniu zbrojeń strategicznych, od angielskiego skrótu zwany *SALT I*.

Najważniejszym sukcesem polityki odprężenia była Konferencja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, do której doszło na terytorium neutralnej Finlandii. Po dwóch latach rozmów w 1975 r. w Helsinkach przywódcy krajów Europy Zachodniej, USA, Kanady oraz liderzy bloku wschodniego uroczyście podpisali Akt końcowy KBWE. Postanowienia konferencji trafiły do tzw. trzech koszyków. Pierwszy z nich obejmował, zgodnie z życzeniami Sowietów, decyzje dotyczące trwałości powojennych granic, w tym

utrzymania podziału Niemiec na dwa kraje. W drugim znalazły się postanowienia odnośnie do współpracy gospodarczej, naukowej, technologicznej oraz kwestie ochrony środowiska. Tym samym Związek Sowiecki uzyskał upragniony dostęp do zachodniego *know-how*. W zamian za to przywódcy komunistyczni zobowiązali się – w ramach trzeciego koszyka – do przestrzegania w swoich krajach praw człowieka. Ustępstwa Sowietów ułatwiły powstawanie i funkcjonowanie opozycji politycznej w krajach bloku wschodniego. W ten sposób trzeci koszyk odegrał szczególnie istotną rolę z punktu widzenia przyszłego upadku rządów komunistycznych w Europie Środkowo-Wschodniej.

Zachodni przywódcy podczas Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie zorganizowanej w Helsinkach w 1975 r. Od lewej siedzą: kanclerz RFN Helmut Schmidt, przywódca Niemieckiej Republiki Demokratycznej Erich Honecker, prezydent USA Gerald Ford oraz kanclerz Austrii Bruno Kreisky. Zwróć uwagę, że nazwy poszczególnych państw zapisano w języku francuskim, który jeszcze w latach 70. utrzymywał pozycję międzynarodowego języka dyplomacji.

Źródło: Bundesarchiv, Bild, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Dalsza realizacja polityki odprężenia natrafiła już na istotne przeszkody. Konserwatyści w USA krytykowali Nixona, zarzucając mu słabość i nadmierną ustępliwość wobec ZSRS. Tym bardziej że Sowieci nie zrezygnowali z polityki szerzenia swoich wpływów na świecie, np. w Angoli, Etiopii czy Kambodży. Następny gospodarz Białego Domu Gerald Ford (1974–1977) zaostrzył wprawdzie kurs wobec Sowietów, jednakże, pod wpływem Kissingera, nie odszedł całkowicie od polityki odprężenia. Jeszcze bardziej zdecydowane działania przeciwko ZSRS podjął kolejny prezydent, Jimmy Carter. Duży wpływ na jego politykę zagraniczną miał doradca prezydenta do spraw bezpieczeństwa, urodzony w Polsce dyplomata i uczonec, polityczny przeciwnik Kissingera – Zbigniew Brzeziński. Zgodnie z sugestiami Brzezińskiego polityka amerykańska nabrała wyraźnie antykomunistycznego charakteru. Aby osłabić pozycję Kremla na arenie międzynarodowej, Carter zacieśnił relacje

z Chinami, a współpracę z państwami komunistycznymi uzależniał od przestrzegania przez nie praw człowieka. Jednak nawet pod jego rządami Stany Zjednoczone nie zerwały całkowicie z polityką odprężenia. W 1979 r. Carter podpisał z ZSRS układ określany jako **SALT II**, który jeszcze bardziej ograniczał zbrojenia nuklearne. Porozumienie nie weszło jednak w życie w związku z sowiecką interwencją w Afganistanie z 1979 r.

Henry Kissinger i Zbigniew Brzeziński – giganci amerykańskiej dyplomacji

Olbrzymi wpływ na politykę Stanów Zjednoczonych wobec Związku Sowieckiego i całego bloku wschodniego miało dwóch charyzmatycznych amerykańskich dyplomatów: Henry Kissinger i Zbigniew Brzeziński.

Lic. edukacyjna, polish.club.

Jedno z nielicznych wspólnych zdjęć: Henry Kissinger (po lewej) oraz Zbigniew Brzeziński (w środku). Po prawej Madeleine Albright, sekretarz stanu od 1997 do 2001 r. Albright, podobnie jak Kissinger i Brzeziński, pochodziła z Europy Środkowo-Wschodniej: urodziła się w 1937 r. w Pradze. Fotografia wykonana po okresie zimnej wojny.

2

Zbigniew Brzeziński urodził się w 1928 r. w Warszawie. Jego ojciec, Tadeusz, był przedstawicielem misji dyplomatycznych w Berlinie i Moskwie. II wojna światowa zastała

1

rodzinę Brzezińskich w Montrealu, gdzie Zbigniew ukończył studia na kierunku nauki polityczne. Następnie przeniósł się do USA, gdzie na Harvardzie obronił doktorat. Nie zdołał jednak uzyskać etatu profesorskiego na tej niezwykle prestiżowej uczelni, gdyż zdobył go... Henry Kissinger. Brzeziński cieszył się jednak olbrzymim autorytetem i doradzał kolejnym prezydentom z Partii Demokratycznej. Jako główny doradca prezydenta Jimmy'ego Cartera zdecydowanie opowiadał się za odejściem od polityki odprężenia. W zamian proponował promocję idei praw człowieka oraz intensywne zbrojenia. Brzeziński aktywnie wspierał opozycję w Polsce. Uzyskał opinię głównego patrona Solidarności na arenie międzynarodowej. Po upadku komunizmu również wspierał zmiany polityczne w regionie. Opowiadał się m.in. za silnym wsparciem przez Zachód niezależności Ukrainy od Rosji. Do końca życia utrzymywał bliskie relacje z Polską. Dziennikarz Radosław Korzycki przytoczył w „Tygodniku Powszechnym” taką anegdotę: w 1990 r. Brzeziński podobno rozważał start w wyborach na prezydenta Polski. Jeden z synów miał go wtedy zapytać: „Tato, a wiesz, ile kosztuje w Polsce chleb i mleko?”. „Big Zbig” odparł, że nie ma pojęcia. Brzeziński nie zdecydował się w końcu na karierę polityczną, zostając przy roli dobrego ducha odradzającej się wolnej Polski.

Źródło: Radosław Korzycki, *Zbig z Białego Domu*, „Tygodnik Powszechny”, 27.05.2017.

Domena publiczna, Wikimedia Commons.

Prezydent Jimmy Carter (po lewej) i Zbigniew Brzeziński. Zwróć uwagę na globus, który wskazywać może, że obaj politycy omawiają kwestie związane z polityką międzynarodową.

Domena publiczna, Wikimedia Commons.

Fotografia przedstawia Kissingera (po prawej) podczas rozmowy z prezydentem Nixonem. Jakie elementy wskazują na to, że miała ona charakter oficjalny?

Henry Kissinger

Podobnie jak Zbigniew Brzeziński Henry Kissinger pochodził z rodziny emigrantów. Urodził się w 1923 r. w Niemczech, w rodzinie żydowskiej. Po fali prześladowań Żydów rodzina Kissingerów przeniosła się w 1938 r.

z Rzeszy do USA. W 1950 r. Henry ukończył z wyróżnieniem nauki polityczne na Harvardzie, gdzie pracował do 1969 r. W latach 1973–1977 pełnił funkcję sekretarza stanu USA. Miał olbrzymi wpływ na kierunki polityki zagranicznej USA, w tym relacje z Chinami oraz politykę odprężenia. W 1973 r. otrzymał nawet Pokojową Nagrodę Nobla, co jednak wzbudziło ogromne kontrowersje. W 1977 r. został uhonorowany Prezydenckim Medalem Wolności, najwyższym amerykańskim odznaczeniem, nadawanym przez prezydenta Stanów Zjednoczonych.

Przeciwko „imperium zła”

Ostatecznie politykę odprężenia zdecydowanie porzucił następca Cartera, republikanin Ronald Reagan, prezydent USA w latach 1981–1989. Reagan zapoczątkował tym samym nowy etap w dziejach zimnej wojny. Prezydent otwarcie określał państwo sowieckie mianem „imperium zła”, a Stany Zjednoczone oraz kraje sojusznicze nazywał „bojownikami wolności”. Reagan podjął decyzję o rozbudowie amerykańskich sił zbrojnych. Ponadto Stany Zjednoczone umieściły w Europie Zachodniej dodatkowe głowice nuklearne. Prezydent rozpoczął program „gwiazdnych wojen”, jak obrazowo określał system zaawansowanej technologicznie ochrony antyrakietowej z użyciem promieni laserowych. Na arenie międzynarodowej Reagan wspierał wszelkie ruchy polityczne, w tym zbrojne, godzące w pozycję Moskwy, m.in. w Afganistanie i Ameryce Środkowej.

Niezwykle przyjazne relacje łączyły prezydenta Ronalda Reagana z Żelazną Damą, jak nazywano premier Wielkiej Brytanii Margaret Thatcher. Brytyjska liderka podzielała konserwatywne zapatrywania Reagana oraz jego wizję polityki międzynarodowej. Na fotografii obok pary przywódców widoczny jest pies należący do prezydenta, Lucky.

Uzasadnij, że fotografia jest dowodem relacji, które wykraczają poza schematy przyjęte w polityce.

Źródło: fot. Barry Thumma/AP, dostępny w internecie: theguardian.com, tylko do użytku edukacyjnego.

„Bojownicy wolności” mogli liczyć na dostawy broni, funduszy oraz pomoc amerykańskich doradców wojskowych. Ponadto prezydent aktywnie wspierał opozycję w krajach bloku wschodniego, zwłaszcza w Polsce, którą uważał za najsłabsze ogniwo Układu Warszawskiego. Jednocześnie umacniał relacje z zachodnimi politykami, którzy podzieliali jego antykomunistyczne zapatrywania. Szczególnie serdeczne relacje łączyły Reagana z premier Wielkiej Brytanii Margaret Thatcher oraz kanclerzem RFN Helmutem Kohlem. Amerykański przywódca przekonywał rodaków, że zaostrzenie zimnowojennego konfliktu zmusi Sowieców do zwiększenia nakładów na wojsko oraz intensywnych zbrojeń. To z kolei doprowadzi do kryzysu niewydolną, mało efektywną oraz przestarzałą gospodarkę i ZSRS „zazbroi się na śmierć”, jeśli tylko „imperium zła” spróbuje dotrzymać kroku silniejszym ekonomicznie Amerykanom. Przewidywania Reagana okazały się trafne. Przyszłość pokazała, że Sowieci nie byli w stanie sprostać wyścigowi zbrojeń narzuconemu przez Amerykanów.

Na fotografii oddział prawicowej partyzantki *contras* z Nikaragui. *Contras* walczyli przeciwko lewicowemu rządowi wspieranemu przez ZSRS. Amerykanie dostarczali bojownikom broń oraz szkolili ich do walki. Gdy Kongres odrzucił projekt finansowego wsparcia dla *contras*, administracja Reagana nielegalnie i potajemnie przekazywała im środki materialne, które pochodziły ze sprzedaży broni do Iranu. Sprawa wyszła na jaw i przeszła do historii pod nazwą afery Iran–contras. Bojownicy z Nikaragui finansowali swoją działalność, dostarczając do USA kokainę. Przeciwnicy *contras* oskarżają ich także o łamanie praw człowieka, np. działania zbrojne wymierzone w cywilów.

Wskaż elementy, które świadczą o dobrym przygotowaniu bojowników *contras* do walki.

Źródło: Tiomono, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Słownik

contras

(skrót od hiszp. *contrarevolucionario* – kontrrewolucyjny) prawicowa partyzantka walcząca przeciwko rządowi Sandinistowskiego Frontu Wyzwolenia Narodowego (FSLN) w Nikaragui; wspierana przez Stany Zjednoczone: CIA prowadziło program szkolenia oddziałów *contras*, a rząd amerykański udzielał im wsparcia militarnego i finansowego; partyzanci złożyli broń w 1990 r., po porażce FSLN w wyborach

détente

(franc., odprężenie) określenie używane w odniesieniu do złagodzenia napięcia między stronami zimnej wojny w latach 70.; w związku z rozpoczęciem procesu KBWE, podpisaniem Aktu końcowego Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie nastąpiła faza pokojowej koegzystencji i dialogu pomiędzy mocarstwami; główną ideą *détente* była gotowość do współpracy i negocjacji; okres *détente* zakończyła sowiecka interwencja w Afganistanie w 1979 r.

know-how

(ang., wiedzieć jak) wiedza technologiczna pozwalająca na wytworzenie jakiegoś wyrobu lub wykonanie jakiejś czynności

Ostpolitik

(niem., polityka wschodnia) polityka rządu RFN zmierzająca do normalizacji stosunków politycznych i handlowych z krajami socjalistycznymi środkowej i wschodniej Europy; zapoczątkował ją w 1969 r. kanclerz Willy Brandt, który dokonał normalizacji stosunków RFN z krajami Europy Środkowej i Wschodniej – w jej rezultacie RFN zawarła m.in. układy o wyrzeczeniu się siły we wzajemnych stosunkach z ZSRS oraz o normalizacji stosunków z Polską (w tym o uznaniu i nienaruszalności granicy na Odrze i Nysie Łużyckiej); *Ostpolitik* przyczyniła się do powstania Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie oraz poprawy stosunków między RFN a NRD

SALT I

(skrót od ang. *Strategic Arms Limitation Treaty*) pierwszy z układów o ograniczeniu zbrojeń strategicznych podpisany między USA a ZSRS w 1972 r., podczas wizyty prezydenta USA Richarda Nixona w Moskwie; podpisanie dokumentu poprzedziły dwustronne rokowania w latach 1969–1972; układ dotyczył redukcji systemów obrony przeciwrakietowej – ograniczono liczbę wyrzutni rakietowych do stu, a do sześciu liczbę stacji radiolokacyjnych; wszedł w życie 3 października 1972 r. SALT I był uznawany za przełomowy w stosunkach USA – ZSRS, w rzeczywistości stał się porażką USA, ponieważ naruszył równowagę strategiczną na korzyść ZSRS

SALT II

(skrót od ang. *Strategic Arms Limitation Treaty*) druga runda rokowań w sprawie ograniczenia zbrojeń strategicznych między USA a ZSRS, zakończona podpisaniem traktatu ustalającego limity ilościowe i jakościowe systemów broni strategicznej; układ nie wszedł w życie ze względu na sprzeciw amerykańskiego Kongresu

Słowa kluczowe

Afganistan, *contras*, *détente*, *Ostpolitik*, rozbrojenie, SALT I, SALT II, USA, „gwiazdne wojny”, zimna wojna, ZSRS, świat na przełomie tysiącleci, świat po II wojnie światowej

Bibliografia

W. Laqueur, *Historia Europy 1945–1992*, tłum. R. Zawadzki, Londyn 1993.

K. Michałek, *Amerykańskie stulecie. Historia Stanów Zjednoczonych Ameryki 1900–2001*, Warszawa 2004.

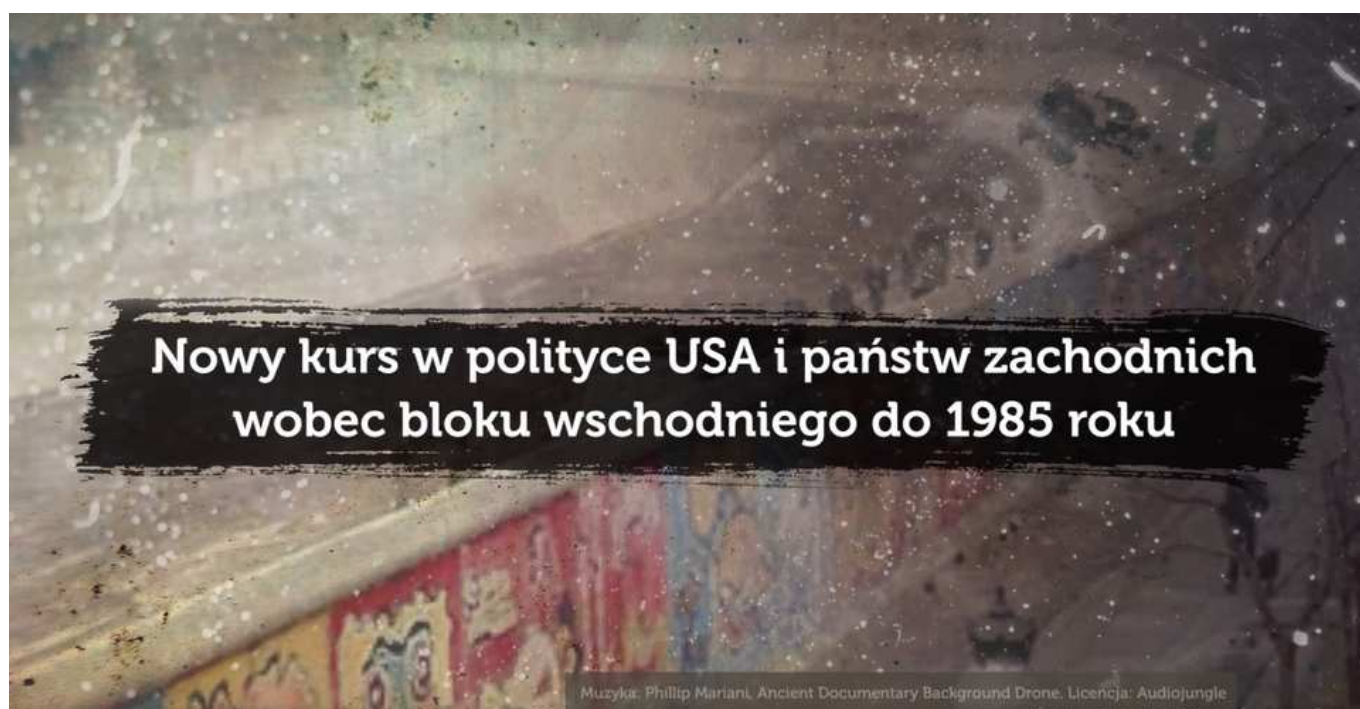
J. Tyszkiewicz, E. Czapiewski, *Historia powszechna. Wiek XX*, Warszawa 2010.

Film edukacyjny

Polecenie 1

Czy podpisałbyś/podpisałabyś się pod inicjatywą budowy pomnika Ronalda Reagana w twojej okolicy? Uzasadnij swoje stanowisko, odwołując się do filmu.

Twoja odpowiedź

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DRELGMGmQ>

Film opowiadający o nowym kursie w polityce USA i państw zachodnich wobec bloku wschodniego w 1985 roku.

Polecenie 2

Bezinteresowna przyjaźń czy amerykańska racja stanu – rozstrzygnij, które z tych określić lepiej pasuje do postawy prezydenta Reagana względem Polaków.

Twoja odpowiedź

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

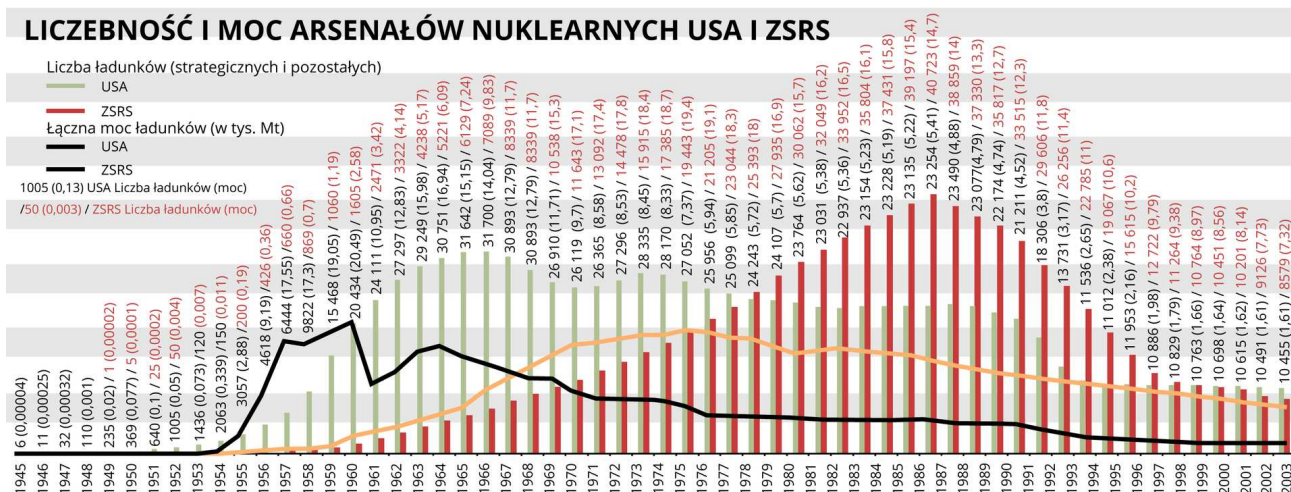
Połącz daty z wydarzeniami.

stłumienie Praskiej Wiosny	sierpień 1961
wybuch kryzysu kubańskiego	październik 1962
koniec wojny sześciodniowej	styczeń 1981
śmierć Mao Zedonga	grudzień 1981
podpisanie porozumienia SALT I	czerwiec 1976
powstanie Komitetu Obrony Robotników	wrzesień 1976
początek ofensywy Tet	sierpień 1975
początek budowy muru berlińskiego	grudzień 1979
początek misji kosmicznej Jurija Gagarina	czerwiec 1967
początek prezydentury Reagana	styczeń 1968
początek rządów Breżniewa	maj 1972
początek interwencji sowieckiej w Afganistanie	sierpień 1968
Akt końcowy KBWE	kwiecień 1961
wprowadzenie stanu wojennego w Polsce	październik 1964

Ćwiczenie 2

Przeanalizuj dane dotyczące liczebności i mocy arsenałów nuklearnych USA i ZSRS do 1985 r. Omów, w jaki sposób kształtował się stosunek ilościowy ładunków w okresie zimnej wojny. Wskaż możliwą przyczynę ograniczenia zbrojeń amerykańskich w drugiej połowie lat 60. i na początku lat 70. Wymień przyczyny zmian w proporcjach potencjałów nuklearnych obu mocarstw w czasie pierwszej kadencji prezydenckiej Ronalda Reagana.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o. na podstawie polityka.pl, licencja: CC BY-SA 3.0.

Tvoja odpowiedź

Ćwiczenie 3

Przeczytaj fragment wywiadu z Patrickiem Vaughanem, autorem biografii Zbigniewa Brzezińskiego. Następnie zaznacz kolorami odpowiednie fragmenty.

- ☐ Fragment dotyczący stłumienia przez wojska Układu Warszawskiego Praskiej Wiosny
- ☐ Fragment, który odnosi się do trzeciego koszyka Aktu końcowego KBWE
- ☐ Fragment, w którym mowa o konferencji Wielkiej Trójki, podczas której zapadła decyzja o zmianie granic powojennej Polski
- ☐ Zdanie, w którym mowa o spotkaniu Brzezińskiego z Prymasem Tysiąclecia
- ☐ Zdanie, w którym mowa o zasadzie polityki sowieckiej dającej ZSRS prawo do interwencji zbrojnej w krajach bloku wschodniego
- ☐ Zdanie, w którym wspomniany został międzynarodowy układ o ograniczeniu zbrojeń nuklearnych

Brzeziński i Kissinger znali się znakomicie z Harvardu.

Utrzymywali przyjazne relacje, ale Brzeziński zawsze się z nim nie zgadzał. [...]

Siłą rzeczy musiało dojść do starcia poglądów.

Jedną z pierwszych decyzji Kissingera było zapewnienie ambasadora ZSRR Dobrynina, że administracja Nixona nie podejmie żadnych działań w Europie Wschodniej, które Moskwa mogłaby uznać za wrogie.

[...] Nixon szukał porozumienia i odprężenia w dwustronnych relacjach z ZSRR.

Dla Brzezińskiego była to druga Jałta.

Użył nawet terminu: potwierdzenie doktryny Breżniewa.

W zasadzie oznaczało to amerykańskie przyzwolenie dla radzieckich działań w Czechosłowacji w roku 1968.

Kissinger był powszechnie postrzegany jako międzynarodowa gwiazda dyplomacji. [...]

W maju 1972 roku udali się z Nixonem do Moskwy na pierwsze spotkanie na szczycie.

Mieli rozmawiać na temat układu SALT [Strategic Arms Limitation Treaty/ Układ o Ograniczeniu Zbrojeń Strategicznych – przyp. aut.] i wiele osób myślało, że koniec zimnej wojny jest bliski. Brzeziński wiedział, że Nixon po rozmowach w Moskwie odwiedzi Polskę. Napisał list do Kissingera, w którym doradzał, aby nie spotykali się tylko z przedstawicielami władz. Zdaniem Brzezińskiego powinni odwiedzić główne pomniki, spotkać się z kardynałem Wyszyńskim i kluczowymi postaciami tzw. lojalnej opozycji, nawiązać kontakt z pisarzami i intelektualistami, jednym słowem – wykonać gesty, które się zapamięta.

Kissinger i Nixon nie zrobili nic podobnego. Spotkali się z komunistami, podczas gdy 500 metrów dalej kardynał Wyszyński prowadził procesję Bożego Ciała, w której uczestniczyły tysiące warszawiaków.

[...] Późniejsza polityka Brzezińskiego była już zupełnie inna.

Wkrótce po inauguracji Brzeziński zasugerował [kolejnemu prezydentowi USA] Carterowi, aby ten odwiedził Polskę.

Departament Stanu nie chciał się na to zgodzić.

Z ich punktu widzenia było to prowokowanie Rosji. [...]

Brzeziński był bardzo poirytowany krytyką swojej koncepcji – chciał, aby prezydent odwiedził miejsca o symbolicznym znaczeniu.

W czasie prezydenckiej wizyty sam odwiedził kardynała Wyszyńskiego.

Na spotkanie zabrał również Pierwszą Damę, co zwróciło uwagę dziennikarzy.

Następnego ranka na pierwszej stronie „New York Timesa” pojawił się artykuł opisujący to spotkanie.

Brzeziński potrafił mistrzowsko współpracować z mediami. [...]

Wizyta miała znaczenie symboliczne – pokazywała, że Amerykanie dostrzegają różnicę między rządem a społeczeństwem.

Niektórzy twierdzą, że ta iskra pomogła Solidarności.

Z pewnością podkreślanie kwestii praw człowieka i porozumień helsińskich dodawało otuchy.

Na podstawie: *Brzeziński a upadek komunizmu*, rozmowa Tomasza Nowaka z Patrickiem Vaughanem, grudzień 2010, miesięcznik „Znak”.

Ćwiczenie 4

Przeczytaj tekst źródłowy, a następnie na jego podstawie wybierz właściwe dokończenia zdań zamieszczonych poniżej.

” 40 lat temu, na przełomie maja i czerwca 1972 r., dwudniową wizytę w Warszawie złożył Richard Nixon. Zmieniła ona polsko-amerykańskie relacje. Była to pierwsza wizyta urzędującego prezydenta USA w Polsce, ale nie pierwsza wizyta Nixona, który już raz Warszawę odwiedził (w 1959 r. jako wiceprezydent) [...]. Edwardowi Gierkowi – I sekretarzowi KC PZPR, który chciał rozwijać współpracę gospodarczą z Zachodem – bardzo na niej zależało. Miałaby też istotne znaczenie prestiżowe i można byłoby ją przedstawić jako dowód rosnącego autorytetu Polski. Podróże amerykańskich prezydentów do krajów socjalistycznych nie były jednak zazwyczaj mile widziane przez ZSRR, więc władze polskie wymyśliły, że Nixon, wracający z rozmów w Moskwie, mógłby zatrzymać się w Warszawie. [...] Polska nie kwapiła się z poinformowaniem Moskwy o swoich zamierzeniach. Jeszcze 11 marca 1972 r. ambasador w Waszyngtonie informował, że tamtejszy ambasador ZSRR (Anatolij Dobrynin) pytał o plotki w sprawie wizyty. W odpowiedzi 13 marca [polski minister spraw zagranicznych] Olszowski polecił poinformować ambasadora ZSRR, że „sprawa wizyty Nixona nie była dotychczas rozważana i nie ma żadnych decyzji w tej sprawie”. [...] Prawdopodobnie strona Polska zamierzała powiadomić Rosjan już po otrzymaniu pozytywnej decyzji USA. Gierek, będąc osobą wyczuloną na sprawy międzynarodowego prestiżu, obawiał się z przyczyn ambicjonalnych nieprzychylnych komentarzy i utraty autorytetu, jeśli polskie zaproszenie zostałoby odrzucone. Nie bez znaczenia była też obawa o możliwe zablokowanie wizyty przez Kreml [...] Amerykanie jednak zlekceważyli polskie sugestie i postanowili skonsultować się z ambasadorem ZSRR w Waszyngtonie. 30 marca Kissinger zwrócił się do Dobrynina

z pytaniem, czy Moskwa nie miałaby nic przeciwko takiemu przedsięwzięciu. Kissinger wręcz pokazał Dobryninowi ściśle tajne szyfrogramy wymieniane z Warszawą w tej sprawie. Obiecywał zarazem, że w Polsce Nixon nie powie niczego, co mogłoby wprowadzić Rosjan w zakłopotanie. Relacjonując spotkanie prezydentowi, Kissinger jeszcze tego samego dnia informował, że poruszony takim postawieniem sprawy Dobrynin miał łzy w oczach i zapewnił, że Moskwa nie będzie się sprzeciwiać wizycie, ale prosił, aby poczekać do poniedziałku (rozmawiano w czwartek) na oficjalne potwierdzenie. W poniedziałek 3 kwietnia, w czasie kolejnego spotkania, przekazał Kissingerowi odpowiedź mówiącą o docenianiu faktu konsultacji tej sprawy z Moskwą i stwierdzającą, że kwestia ta powinna być rozstrzygnięta przez prezydenta i władze polskie. Więc nie było sprzeciwu.

Cytat za: artykuł *Nixon i Gierek – pierwsza wizyta amerykańskiego prezydenta*, Piotr Długołęcki, „Polityka”, 22.05.2012.

Relacje Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej oraz ZSRS w czasie rządów Edwarda Gierka...

- ☐ dopuszczali swobodne kształtowanie polityki PRL względem Stanów Zjednoczonych.
- ☐ dopuszczali niewielki margines samodzielności Polski w kształtowaniu polityki zagranicznej.
- ☐ wykluczały wszelkie inicjatywy polityczne Polaków w zakresie polityki zagranicznej.

Postawę Henry’ego Kissingera względem Moskwy określić można jako...

- ☐ wyniosłą.
- ☐ konfrontacyjną.

☐ cyniczną.

☐ pojednawczą.

☐ chwiejną.

Amerykanie konsultowali się z Moskwą w sprawie wizyty prezydenta Nixona w Polsce...

☐ ponieważ takie ustalenia odnośnie do wizyt Amerykanów w krajach demokracji ludowej zapadły pomiędzy Kissingerem a sowieckim ambasadorem w Waszyngtonie.

☐ nie chcąc podejmować decyzji, które Rosjanie mogliby odebrać jako wrogie.

☐ z braku zaufania do Edwarda Gierka.

☐ w obawie przed skandalem dyplomatycznym.

Oceń postawę Henry'ego Kissingera z punktu widzenia amerykańskiego krytyka polityki *détente*.

Ćwiczenie 5

Przeczytaj zapisy Aktu końcowego Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, a następnie przyporządkuj odpowiadające im numery do właściwych koszyków.

1. „Państwa uczestniczące będą rozwijać [...] wzajemną współpracę, dokładać starań w celu podnoszenia dobrobytu narodów i przyczyniania się do zaspokojenia ich aspiracji, między innymi dzięki korzyściom wynikającym z lepszego wzajemnego poznania się oraz dzięki postępom i osiągnięciom w dziedzinie gospodarczej”; „[Państwa uczestniczące] będą uwzględniać interes wszystkich w zmniejszeniu różnic w poziomie gospodarczego rozwoju, a w szczególności interes krajów rozwijających się na całym świecie”.
2. „Państwa uczestniczące będą szanować prawa człowieka i podstawowe wolności, włączając w to wolność myśli, sumienia, religii lub przekonań każdego bez względu na różnicę rasy, płci, języka lub religii”; „Będą one popierać i zachęcać do efektywnego korzystania z obywatelskich, politycznych, ekonomicznych, społecznych, kulturalnych i innych praw i wolności, które wynikają wszystkie z przyrodzonej godności ludzkiej osoby i mają podstawowe znaczenie dla jej swobodnego i pełnego rozwoju”.
3. „Państwa uczestniczące będą powstrzymywać się w swych wzajemnych stosunkach, jak również w swych stosunkach międzynarodowych w ogóle, od groźby użycia siły lub jej użycia przeciwko integralności terytorialnej lub niepodległości politycznej któregośkolwiek państwa”; „Państwa uczestniczące będą także powstrzymywać się od czynienia terytorium któregośkolwiek z nich przedmiotem okupacji wojskowej lub innych bezpośrednich lub pośrednich środków przymusu, podejmowanych wbrew prawu międzynarodowemu, albo przedmiotem nabycia przy użyciu takich środków lub pod groźbą ich użycia”.

Akt końcowy Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE); dostępny online: web.archive.org.

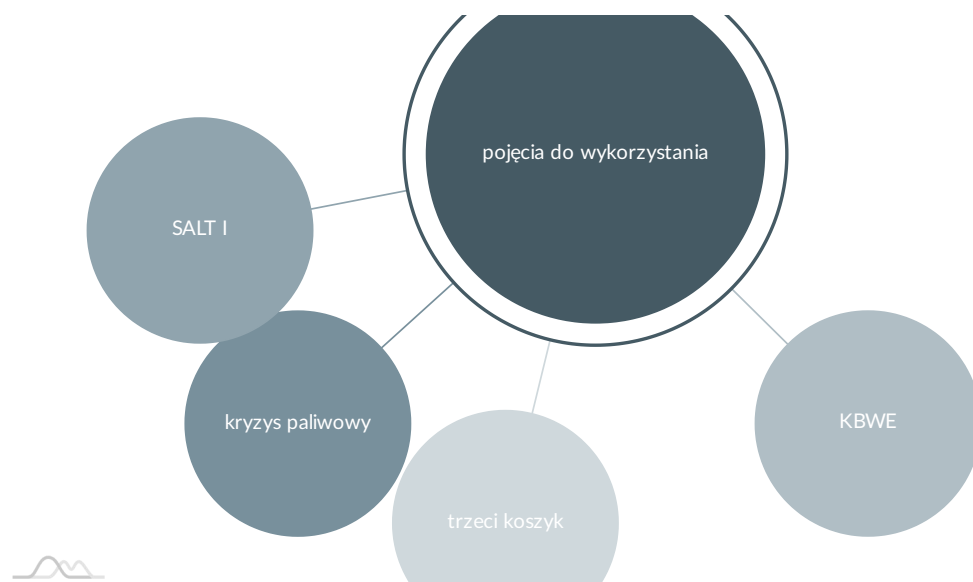

2 3 1

Ćwiczenie 6

Wciel się w rolę zachodniego dziennikarza. Jest rok 1975. Twoim zadaniem jest przygotowanie się do wywiadu z Henrym Kissingerem na temat polityki odprężenia w relacjach z ZSRS. Opracuj listę pięciu pytań, które skierujesz do tego niezwykle wpływowego doradcy prezydentów Nixona i Forda. Użyj podanych niżej pojęć.

pytanie 1

pytanie 2

pytanie 3

pytanie 4

pytanie 5

Ćwiczenie 7

Ronald Reagan zdobył popularność jako aktor w Hollywood. Grywał w westernach odważnych obrońców prawa. Tym razem ty wciel się w rolę prezydenta Reagana. Jest rok 1985. Właśnie szykujesz się do wystąpienia w telewizji. Chcesz przekonać rodaków do ostrzejszej polityki względem ZSRS. Zapisz pięć argumentów przemawiających za takim rozwiązaniem, których użyjesz w trakcie przemówienia.

argument 1

argument 2

argument 3

argument 4

argument 5

Ćwiczenie 8

Ronald Reagan miał wielki talent do wykorzystywania mediów w kreowaniu swojego pozytywnego wizerunku. Taki cel miało niewątpliwie poniższe zdjęcie z 1981 r. ukazujące prezydenta podczas lunchu w Gabinetcie Owalnym, oficjalnym miejscu pracy prezydentów USA. Wskaż przynajmniej dwie cechy prezydenta, które miała eksponować fotografia. Odwołaj się do różnych elementów widocznych na zdjęciu.

Ronald Reagan podczas lunchu w Gabinetcie Owalnym.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Tvoja odpowiedź

Dla nauczyciela

Autor: Marcin Sawicki

Przedmiot: Historia

Temat: Od polityki odprężenia do „gwiazdnych wojen”. Nowy kurs w polityce USA i państw zachodnich wobec bloku wschodniego do 1985 roku

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Zakres podstawowy

LII. Dekolonizacja, integracja i nowe konflikty. Uczeń:

2) wyjaśnia przyczyny i przedstawia skutki konfliktów zimnowojennych, w tym wojny w Wietnamie, kryzysu kubańskiego oraz wojny w Afganistanie;

LIV. Świat na przełomie tysiącleci. Uczeń:

1) charakteryzuje proces rozpadu ZSRS i określa jego następstwa;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;

- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- wskazuje przyczyny odprężenia w stosunkach między mocarstwami w latach 70. XX w.;
- tłumaczy, na czym polegało znaczenie Aktu końcowego KBWE;
- podaje przyczyny zaostrzenia polityki Ronalda Reagana wobec ZSRS i bloku wschodniego.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- opowiadanie nauczyciela;
- elementy dramy.

Formy zajęć:

- praca w grupach.
- praca całego zespołu klasowego;

Środki dydaktyczne:

- elementy charakteryzacji stworzone przez uczniów;
- tablica, pisak, komputer;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Przygotowanie do zajęć. Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał: „Od polityki odprężenia do »gwiazdnych wojen«”. Nowy kurs w polityce USA i państw zachodnich wobec bloku wschodniego do 1985 r.”. Zadaniem uczniów jest obejrzenie filmu edukacyjnego (multimedium).
2. Nauczyciel wyznacza uczniów zdolnych do przygotowania inscenizacji. Podaje wskazówki bibliograficzne oraz tłumaczy cele pracy. Zadaniem uczniów będzie opracowanie wywiadu z prezydentem Richardem Nixonem (jedna grupa) oraz przemówienia telewizyjnego prezydenta Ronalda Reagana (druga grupa) na temat polityki zagranicznej USA.

Faza wstępna:

1. Nauczyciel wyświetla na tablicy uczniom temat lekcji, nawiązując do zagadnień opisanych w sekcji „Wprowadzenie”. Omawia cele lekcji.
2. Raport z przygotowań. Nauczyciel przy użyciu dostępnego w panelu użytkownika raportu weryfikuje przygotowanie uczniów do lekcji: sprawdza, którzy uczestnicy zajęć zapoznali się z udostępnionym e-materiałem. Nauczyciel poleca uczniom, aby zgłaszali swoje propozycje pytań do wspomnianego tematu. Jedna osoba może zapisywać je na tablicy. Gdy uczniowie wyczerpią swoje pomysły, a pozostały jeszcze jakieś ważne kwestie do poruszenia, nauczyciel uzupełnia informacje.

Faza realizacyjna:

1. Rekapitulacja wtórna. Wybrani przez nauczyciela uczniowie tłumaczą sens pojęcia zimnej wojny, wskazują jej początek oraz przejawy w stosunkach międzynarodowych. Przypominają także ważniejsze konflikty z okresu zimnej wojny, np. oba kryzysy berlińskie, wojnę w Korei, kryzys kubański.
2. Nauczyciel przypomina o przygotowywanych przez uczniów inscenizacjach. Jako pierwszy zaprezentowany zostanie wywiad z prezydentem Richardem Nixonem.

Rozmowa powinna uwzględniać aspekty dotyczące umowy SALT I, początki rozmów w ramach KBWE oraz relacji z Chinami. Uczniowie prezentują inscenizację.

3. Druga część inscenizacji: przemówienie telewizyjne prezydenta Ronalda Reagana. Uczeń odgrywający rolę prezydenta tłumaczy słuchaczom powody zmiany polityki względem ZSRS. Podaje przykłady niektórych przedsięwzięć wymierzonych w „imperium zła”.
4. Nauczyciel podsumowuje inscenizację, może dopowiadać ważne kwestie.
5. Praca z multimedium („Film edukacyjny”). Nauczyciel poleca, aby uczniowie w parach wykonali polecenie 2: „Bezinteresowna przyjaźń czy amerykańska racja stanu – rozstrzygnij, które z tych określeń lepiej pasuje do postawy prezydenta Reagana względem Polaków”. Przedstawiciel wybranej pary udziela odpowiedzi, pozostali uczniowie mogą się do niej ustosunkować, przedstawiając swoje argumenty.

Faza podsumowująca:

1. Wybrani uczniowie wymieniają mocne i słabe strony strategii odprężenia oraz zaostrzenia zimnej wojny. Wskazują, którą z nich uważają za lepszą.
2. Nauczyciel omawia przebieg zajęć, wskazuje mocne i słabe strony pracy uczniów.

Praca domowa:

1. Wykonaj polecenie nr 1 z sekcji „Film edukacyjny”.
2. Wykonaj ćwiczenia nr 4 i 5 z sekcji „Sprawdź się”.

Materiały pomocnicze:

W. Laqueur, *Historia Europy 1945–1992*, tłum. R. Zawadzki, Londyn 1993.

K. Michałek, *Amerykańskie stulecie. Historia Stanów Zjednoczonych Ameryki 1900–2001*, Warszawa 2004.

J. Tyszkiewicz, E. Czapiewski, *Historia powszechna. Wiek XX*, Warszawa 2010.

Wskazówki metodyczne:

- Materiały z sekcji „Film edukacyjny” mogą posłużyć podczas lekcji do pracy uczniów w parach lub samodzielnie.